

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat: minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt félévre 2 frt, negyedévre 1 frt.

Ugyancsak a lap szellemi részét illető cikkeket, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a vároa küldendői.

Isten létét

begyőzőn igazolja az emberiség közös megegyezése is.

(Thomistico-philosophiai elmefuttatás.)

Van Isten! Hogy ismeretére juss, nem kell átkutatnod a világ legnagyobb könyvtárait; nem kell bejárnod az egész világot, tékints magadba, tékints magad köré, nézd meg a természetet, az eget és földet; tékints végig az emberi életen s mint a természetes józan észnek szükségképi következménye úgy fog megjelenni előtted. Megismered őt mint a létező mindenségnek Urát, mint teremtőjét, alkotóját és fenntartóját. S mégis vannak, kik e hitet elvetve és az emberi természetet mintegy levetkőzve, nem hisznek benne; kikkel szemben be kell bizonyítani létét. Annak, ki mindennek alkotója; kiknek érvekre van szükségük, hogy higgyenek az egyedüli, mindenütt jelenlévő Istenben. Ezekkel szemben, hogy bebizonyítsam Isten létét, nem hivatkozom azon ősz mozgató erőre, melytől minden mozgás és erő van, nem azon első és mindeneket létrehozó okra, mely mindennek végoka, nem hívom fel figyelmét az olvasónak a gyönyörű természetre és abban minden egyes, még a legkisebb teremtményben is létező nagyszerűsége; hanem az emberi élet történetére, de különösen az emberiség közös megegyezésére hivatkozom, mely kezdettől fogva mindig meg volt minden idők minden népeinél és ebből fogom bebizonyítani Isten létét, ki volt, van és lesz.

Ha keletre tekintesz, ha nyugatra, ha éjszakra, ha délre, ha a világ minden részeit, hol emberek léteznek vagy léteztek, bejárnod és vizsgálod a történet

világánál: mindenütt hitet, vallást, vallási szertartást, mindenütt oltárt látsz, legyenek azok a népek vadak, műveletlenek vagy rendezett társadalmi viszonyokban élő művelt népek. Az ó-kor bármely nagy városainak romjait vizsgálod, mindenütt oltárdarabokra találsz, melyeken a város lakói Istennek vagy isteneiknek áldoztak, templomaikban szobrokat találsz, melyek isteneiket ábrázolták. Bármily vad nép életét tekintsd meg nyelvében, nevére találsz az istenségnek, kunyhói közti oltárt fogsz látni, melyen istenének áldoz. Mit mondjak azon korokról, melyben az isteni Megváltó életével és tudományával oly világos bizonyosságot tett az Istenségről?

Hisz minden nemzet Isten létében hitt és hisz most is. Elkeseredetten kell be vallania ezen való tényre a szorványosan jelentkező istentelenek csuszó-mászó seregének, hacsak, mint ősz atyáik a majmok (ha azok lettek volna) vissza nem vonulnak az ősz erdők árnyaiba, lerázva (ha letudnák) az emberi természetnek Istentől nyert felsőbb tulajdonait. Sed ad rem.

Hittek a nemzetek Isten létében mind.

A zsidókon kívül, kikről elég világosan tudjuk, hogy mindig hittek egy igaz Istent, kinek neve Jehova, hittek az ó-kor legnevezetesebb népei. Így hittek a chaldaeusok, mint Eusebius mondja, egy Istenben, ki mindennek kezdete, teremtője, alkotója, s neki áldozatot mutattak be. A perzsák kezdetben egy Istent imádtak és neki a szabad ég alatt, a bércek tetőin áldoztak. Az indusok régi ősz-hite mostanig fennáll, melyhez oly erősen ragaszkodnak és mely társadalmi életükkel egészen összenőtt.

Náluk a főisten *Parabrama*, ettől származnak: *Brahma*, *Vischnu* és *Siva*. Brahma a teremtő, Vischnu

a fenntartó és Siva a romboló szellem. A kínaiak mindig hittek két legfőbb isteni lényben t. i. a legfőbb jóban és a legfőbb rosszban, ezek Ormuzd és Ahri-man. Phoenícia lakói Baal és Astarte-ban mint istenekben hittek s nekik megfelelő szertartással áldoztak. Babyloniak lakói Mylitta és Astarte-ban mint istenségekben hittek, nem említvén azon sok istent, melyeket imádtak a philiszteusok, assyriusok és más népek s maguk a Babyloniaiak. De mindezek közt a polytheismus leginkább ki volt fejlődve a görögöknél, kik Zeus egy főisten uralma alatt még számtalan istent hittek és imádtak, majdnem annyit, a hány nemük voltak a teremtmények. Ime Ázsiának az ó-korban ismeretes népei mind hittek Istenben, ide számítva a scythákat is, kik hittek egy fő, jó istenben és egy fő rossz szellemben.

Azsiával folytonos összeköttetésben volt Afrika, de különösen Afrikának keleti részén lévő Egyiptom, honnan mint Plató, Lycurgus és Solon mondják, egész Kelet vallását és vallási rendszerét vette. És valóban Egyiptomban a vallás emberemlékezet óta mindig a társadalmi élet alap elemét tette s maguk Ázsiának bölcsei és költői is e vallást sokat tanulmányozták s abból a mi tiszta, szép és fönséges a saját nemzeteik vallási rendszerébe beolvasztani törekedtek. Vizsgálták Egyiptom vallásrendszerét és hagyományait az újabb kor nevezetesebb egyénei is, miknek eredménye az lőn, hogy felderíték hitét e népek az egy igaz Istenben, mely hit később polytheissmussá fajult. Ez eredményről bizonyossá tesz Royce, ki azt mondja, hogy az Egyiptomban tett vizsgálódások feltűntették, miszerint ők egy istent imádtak, a mi kitűnik egy himnuszukból, mely így szól: „az Isten egy és egyetlen, mellette nincs más, valóságban csak ő létezik igazán.“ Később midőn az egy igaz Isten ismerete elhomályosult s a polytheismusba estek. Isis és Osiris istenségeket imádtak fényes papság- és tisztelettel. Carthagó lakói Baal és Moloch isteneknek áldoztak s általában Afrika éjszaki részén, hol a hagyomány szerint Cham maradékaai foglaltak helyet a polytheismus volt a fő vallási rendszer, minék e népek hagyományaiban, épületmaradványaiban és nyelvén biztos nyomára akadunk.

Afrikának minden part-vidékei, melyek később levének ismeretesek, ugy mielőtt ismeretesek lettek volna, mint most hisznek. A buschmannok, cafferek és hottentoták mind hisznek a lélek halhatatlanságában, a hottentoták egyrésze pedig mohamed vallását követi. Minden bennlakó négertörzsek hisznek a lélek halhatatlanságában és Istenben, kinek neve a különféle törzsek nyelve szerint különböző, valamint a hit rendszer és a vallási szertartás is változó, de a lényeg ugyanaz, t. i. a tulvilág, következőleg Isten eszméje.

Európának legrégebb nevezetesebb néptörzsei mind hittek. Így a germán törzsek hittek Donár és Vódánban, a kelták Hesos és Toranisban, a rómaiak Jupiter mellett még igen sok istent imádtak s vallási rendszerük majdnem olyan volt, mint a görögöké.

Ime az egész ó-kor minden népei, melyek ismeretesek valának; melyeknek története az utó-kornak hátramaradt: mind hittek, ámbár nem egyformán, mert egyik

több, másik kevesebb istenben, saját eszméjöknek megfelelően, de ha különféleképp hittek is, abban megegyeztek, hogy vannak felsőbb szellemi lények, hogy létezik egy teremtő erő: Isten.

E való és általánosan ismert ténynek elismerése készítet Plutarchot a következő nyilatkozatra, mely mintegy gondviselészerűleg maradt a hitetlen utódokra, hogy megszégyenítse a porban hentergő gyáva maradékot, mely sötétségben jár, midőn világosság van és mely hamisnak, csalfának látja az igazságot: „Találhattok városokat, melyeknek nincsenek falai, nincsenek házai, nincsenek iskolái, nincsenek törvényei, nincsenek pénzei, betűi és írása; azonban népet Isten, imádság, eskü, vallásos szertartások, áldozatok nélkül, soha senki sem látott.“ E nyilatkozata fényt vet a világ régi népeinek életére s az igazságtalanság nyilat vissza veti azokra, kik tudatlanságból istentelenségről vádolták e népeket. E vallási életéről a népeknek tanuskodnak még igen sokan azon kor férfiai közül, mint: Plató, Aristoteles, Diodorus Siculus, Seneca, Aelianus, Sextus, Empyricus, Cicero és mások, kik saját koruk írói lévén és hosszas tanulmányozás által legjobban ismervén a korukban élő népeket és azoknak vallását, mint hiteles bizonyítékok elfogadhatók és el is fogadandók szűkségkép. „Általában az emberek között nincs oly műveletlen és új nemzet, mely habár nem tudja is, hogy mily istennel kell birnia, mégis legalább azt ne tudná, hogy valamilyennel birnia kell“, mondja Cicero, ki korának népei felől teljes ismerettel birt s mintegy további bizonyosságot tesz Plátónak ezen nyilatkozata mellett: minden görög és barbár megegyezett abban, hogy léteznek istenek, mivel azt fejezi ki, hogy minden nemzet, műveletlen és nem művelt, hitt Istenben.

De nem csak az ó-kor népei, hanem az újabb idők minden nemzetei is hittek Isten létében. Nem szólok a keresztényekről, mert ezekről biztos, hanem mindazon népekről, melyek később lettek ismeretesek s így a kereszténység világosító tana még nem jutott el hozzájuk, vagy ha eljutott, csak közelebbről. Ilyenek a Tatárok, Samojedek, Islánd, Grönlands Éjszak-amerika lakói, kik egy Isten hittek, kinek neve Pachachamak, Brasilia lakói Isten Tupa-nak hívják, az ó-calabriaiak: A basi-Idum a pudok: Purrunaminarinak és így tovább minden nép saját nyelvén. Hisznek továbbá a szigetek lakói: Borneo Sumatra, Jáva, és Molukki szigetek, valamint Madagascár lakói. Mindezeknél az ős kinyilatkoztatásnak még nyomai is feltalálhatók, mint a paradicsomnak, az összülők bünbeesésének és a vízözönnök nyomai képletekben és mondák alakjában. Afrika belsejében barangoló négerek hitéről és vallási életéről igen hitelen tanuskodnak a köztük működő missionariusok. Ime a zsidók Jehova előtt térdre borulnak, Athen hős fiaii leteszik a fegyvert, ha Zeus dörg felettök, Phoenícia Baal és Astartenek áldoz, Babyloniában Mylitta, Bél stb. kapnak véráldozatot, hogy haragjok lecsillapuljon. Indiában Brahma, Vishnu és Siva isteni lények, Chinában Ormuzd és Ahri-man, Aegyptomban Osiris és Iris, Carthaagoban Baal és Moloch; a belakó néger hiszi, hogy Tschuku (Isten) teremtette és tartja fen. Róma, midőn hatalmának terjesztésében segít

ségre van szüksége, Jupiterhez fordul, a germántörzsek Donár és Vadánhoz, a Kelták Heros és Toranishoz. Amerikának népei mind hittek Istenben. A mohamedán Allahhoz fordult segítségért, ha az élet nyomora üldözi, vagy az öröm lelkét halálra hangolja, az egész kereszténység hisz Istenben. — Ime a népek belélete világos bizonyosság, hogy hitt mindenik Istenben. A népek vallási történetének vizsgálása s általában az emberiség történetének áttekintése adá ajkaira a „Systeme de la nature“ szerzőjének ezen nevezetes szavakat: „nem látszik észszerűen feltehetőnek, miszerint létezik a földön nép, mely előtt valami Istenség fogalma teljesen ismeretlen.“ Ime az emberiség közös megegyezése Isten létében, ime a csodálatos őszhang ez egyre nézve.

Sohasem hiányzottak, kik e közös megegyződés ellenkélve hatalmasan kiálták a nemzetek hitével szemben, hogy „nincs Isten,“ az ember állat és még az állatok közt a legnyomorultabb, folytonosan szenvedésekkel telve. Voltak mindig emberek, kik ezen eszmét az emberek kebeléből, társadalmi életéből kivetni szerették volna, nem gondolván meg, hogy hatalmas az Isten, ki ellen küzdenek és mint porszemet, melylyel a kisedd játszik, szét-szórja őket. És valóban, a mit a történelem ily egyénekről fentartott az utókornak, alig észrevehető kis szellő, mely minden nagyobb következmény nélkül mulik el. Elenyésztek az ilyenek a nélkül, hogy valaki áldaná emléküket; elenyésztek, mint büszhödt mocsárban a szél által oda hajtott kőrő, melynek maradványain csak kevés ideig rágódhatik egy-egy megvetett földben turkáló bogár. Így rágódik korunkban sok kiélezamodott, de lángésznek, vagy bölcsésznek nevezett egyén, azon maradványokon, melyek szintén oly egyénektől maradtak hátra, de emésztő tanok csak kevésre terjed, s talán eljön az idő, midőn e csodabogarak megúnják rágódni azon büszhödt maradványokon s a nemzetekkel megegyezve hiszik (mint minden ember ugy régen mint most,) hogy van Isten, mert nehogy valaki azt gondolja, hogy a hit csak a közönséges népé volt, csak annak kebelében éltek a vallásos érzelmek. Hittek minden idők, minden nagy férfiai. Hittek Isten létében mindazon egyének, kik minden nemzet életében a legnagyobbak, legkiválóbbak és kik minden időben minden nemzet kebelében éltek. Ilyenek a bölcsészek, természettudósok, dalnokok, törvényhozók, festészek és szobrászok.

Görögország vallási rendszerének kifejtésében kiváló helyet foglalnak el a bölcsészek, kik az Indiából és Egyiptomból kapott homályos rendszereket mindinkább kifejtették. És ez ország bölcsei oly erősen hittek Istenben, hogy mindazt, aki istentelen, mint az államra veszélyest az állami életből kizárták (t. i. polgárjogától megfosztották.) Ezért zárták ki Protogorást. Thales, Hermitimos, Anaxagoras, Archelaus hittek az egy igaz Istenben, mint örök teremtő lényben, hittek Plátó, Aristoteles, Socrates, Ciceró és Seneca oly erősen, hogy minden boldogságot e földön és a jövő életben e hittől tételeztek fel. „Halandók! van Isten, kit a mi atyáink atyái mindenek kezdete, közepe és végének neveztek.“ Így szól Plátó a halandók-

hoz és a hitet mint a bölcsészek vezérelvét s mint a bölcsészet alapját tekinti, midőn mondja „és így a bölcsnek vajjon mikép kell gondolkoznia, mikép kell cselekednie? Minden eszméi, minden erőfeszítése az Isten felé forduljanak.“ De e hitét indokolja is „minthogy a világnak kezdete van, annál fogva szükségképen oka is van; ez ok az Isten, ki szerzője és atyja mind annak a mi van.“ — „Ezen Isten, ki mindent lát, mindent kormányoz, ugyanaz, ki kiüríté a méregpoharat e hitéért, mert tisztán hitt. S hogy valóban hittek e bölcsészek Istenben, erről tanuskodik Ciceró, midőn így szól: „Minden valódi bölcs férfiú megegyződése volt mindig, hogy az erkölcsi törvény nem az ember által kigondolt, vagy néhány által behozott valami; hanem örök, mely szerint az egész világnak kell szabályoztatni. Az utolsó ok tehát Istenben van, a ki parancsol és tilt.“ Mit mondjak az ujabkori bölcsészekről, kik Jézus tanával megvilágosítva, mindnyájan hitt. Istenben? Hány szent atya van, kik egyszersmint bölcsészek is valának a kereszténység első századaiban? Szt. Tamás a bölcsészet tengere magában egyesíti a szentatyák bölcsészetét s oly művet hagyott e legnagyobb bölcsész hátra, melyben az egész keresztény bölcsészet bennfoglaltatik. Minden ezután jövő bölcsész, ha szt. Tamás után bölcselkedett, nem tévedett, ha elvetette, tévedett.

Sokan nem is tarták őt és a keresztény tanítást szemek előtt s így tévedtek is a viszony meghatározásában, mely Isten és ember közt létezik, de maga a bölcselkedés alapja a hit Istenben rendithetlenül állott. Igen sok az ilyenek száma, de vannak olyanok is, kik a hitet elvetve törekedtek bölcsék lenni. Az ilyenek a tévelyek tömkelegébe merülve, csakhamar észrevehették azt, hogy e hit nélkül nem lehet tovább menni, mint Malebranche is tapasztalta, ki így szól: „Mi engem illet, megvalom, hogy minden pillanatban megakadok, ha azt igénylem, hogy a hit segélye nélkül bölcselkedjem.“ E hitet nyilvánítja maga az istentelenek atyja Voltaire, midőn így szól: „Isten teremtett nem azért, hogy megértted, hanem azért, hogy szeressed, bár eszed fel nem ismeri is őt, trónol ő a szívekben.“ Rousseau, ki midőn nevelés tanában a kisedd boldogságát előkészítő eszközökről gondolkozott, nem találhatta azt meg más helyt, mint az Istenben való hitben, így szólván: „Fiam, ha boldog akarsz lenni öríz meg lelkedet mindig, melyben óhajtod, hogy Isten létezzék s akkor sohasem fogsz létében kételkedni.“ „A ki azt mondja magában: Nincs Isten, az hazug vagy örült,“ mondja más helyt. Nem tagadhatta meg Isten létét Franciaország híres encyclopedistája Diderot sem, midőn így szól: „ezerszer nagyobb esztelenség tagadni, hogy Isten létezik, mint tagadni, hogy az ember gondolkozik.“

Ime tehát nemcsak a közönséges nép, hanem a bölcsészek is hittek mindig Isten létében, néha ugyan tévesen hittek és tanítottak, de az mindegy tételünkre nézve, mert ha, mint Bossuet megjegyzi, „a tévely nem egyéb mint elferdített igazság“ akkor a hit tárgya sértetlen, csak a hit téves.

És valóban, e hit minden bölcsész előtt mint vezér-

csillag fényeskedett, mint alapja vizsgálódásaiban. Nem lehet találni bölcset, akár pogány, akár keresztény legyen az, hogy ne hinne Istenben, mert épen ebben áll a bölcsészet, a többi csak költői frázis, nagyszólam.

Az egész létező mindenség Isten műve. Ő teremti, kormányozza és tartja fenn. A mű rendesen működő értelmiségre utat. Egy szöfornak látása azon gondolatot ébreszti bennünk, miszerint értelemmel ellátott egyéniség működésének eredménye az; a festmény értelmes lényt tételez föl, melynek elméjében a megtestesített eszme megfogalmazott s mely az esetet oly ügyesen vezérlé kezeivel, hogy a festmény megfeleljen a gondolatnak.

Amint lehetetlen, hogy valaki ily művek láttára azt gondolja, hogy azt a vakeset vagy épen semmi hozta létre; ép úgy lehetetlen, hogy midőn valaki a gyönyörű harmóniában levő teremtmények egységét a természetet megtekinti, el ne ismerje, hogy létezik Isten, ki alkotta az egészet, mert mint Verulamii Bacon mondja: „A természet egy könyv, melybe Isten ujjai irta le hatalmát.” — „Ha az óra az órát bizonyítja, ha a palota az építést hirdeti, a világ egyetem valóban mikép ne bizonyítaná a legfőbb értelmet,” mondja Voltaire. A természet Isten létét hirdeti s valóban minden (természettudós) gondolkozni tudó lélek Ő rá ismer innen. Aristoteles rá tekint a természetre s a mindenség szép harmóniája annyira meghatja, hogy felkiált: „vannak istenek, ily nagyszerű művek csak az ők műveik lehetnek”, és más helyt: „noha Istent halandó szem nem láthatja, mégis felismerhető műveiből.” Ő Soma (Isten) Te alkotád a növényeket, a vizet, a teheneket, Te nyitod meg a végtelen eget, terjeszted ki a világosságot a sötétség előtt. Oh hatalmas, oh böles Isten. Így kiált fel az ó-kor sötétségében egy brahmin s a nép és saját hitének adott e szavakban kifejezést. Nem tudott a természeti hitnek ellen állani maga Voltaire sem, kiről mondják, hogy midőn egy alkalommal hajnalhasadtakor kinn a természet ölen elmélkedett, a nap fölkelte, a homályos világosság, a madarak csicseregése, a tarka rét ezerféle virágainak szűz kelyhén leüledett harmatgyöngyökben megtörött napsugár ragyogása, annyira meghatótták, hogy térdre borulva imát rebegtek ajkai s e helyen kápolnát emeltetett, melynek homlokzatára ezt iratá: „Soli Deo.” Minden igazi természetbúvár a természetben mutatkozó okok láncolatának vizsgálása által eljutott a végokhoz: Istenhez. Különösen e szellemben működtek a keresztény természettudósok; Humboldt megjegyzi: „A kedély keresztény iránya abban állott, hogy a világréndből s a természet szentségéből a Teremtő jóságát és nagyságát törekedett kimutatni.” Linné midőn a lények alkotásain s szépségén vizsgálódék, így szólt bámulva: „És átvonultában s hátulról láttam az Istent, láttam őt s bámulva és csodálástól lesujtva, megnémultam.” „Ő kormányoz mindent, nem mint világszellem, hanem mint a világ ura”, mondja Newton. „Maguk az üstökösök is tagadhatlan és érthető jelei egy bölc és mindenható Istennek, ki az universumot kormányozza.” Így szól Mädler, midőn az ég és föld közötti űrt (äther) átszárnyalva felszáll a csillagokhoz s azokban észleli a világréndszer ösműködését és ebben Isten hatalmát, mert „a

csillagász mint minden igazi természetbúvár öszhangzatban a bibliával, elismeri és vallja az élő mindenütt jelenlévő Istent,” mint ugyanő megjegyzi.

Ilyen hit vezérlé működéseikben Copernicust, a mély elméjű Keplert, ki midőn egy művét befejezte, mintegy imahangon így szólt: „Köszönöm neked Uram, Teremtőm, hogy megengedted műveidben gyönyörködnöm, hogy elragadtatva esodálhatam kezeid alkotását.” Még számtalant lehetne felhozni azok közül, kik ugy az állatország vizsgálásából, vagy a növényország megfigyeléséből és azok közül kik a testeket szétbontva elemekre ezek egyszerűségét és önműködését vizsgálva mindezekből az igaz Isten ismeretére jutottak, de ha meggondoljuk, ugy a természet egyszerű megtekintése ép ugy, mint mélyebb vizsgálása még a hitelent is ismeretére kényszerítette annak, ki mindezt alkotta: kész a következtetés, hogy minden természettudós mindenütt megegyezett Isten létében. Vannak ugyan kevesen, kik e hitet megvetik s a hazugságot szemlélyesítik, Istennek mondják; kik a föld göröngyein mászkáló férget fejletlen embernek mondják; de ezek saját vallomásuk szerint állatok, tehát beszélni nem lehet velük, mert ember és állat nem társaloghatnak, vagy ha emberek, sunt amentes, ergo extra statum quaestionis.

Nem létezett nép soha, melynek kebelében ne éltek volna dalnokok, kik a nép érzelmeit jó és balsorsban elzengték; kik együtt vigadtak a néppel a pogány korban isteneik oltára körül, vagy együtt sirtak a csatamezőn elhunytak csontjai felett; kik a kereszténységben az igaz Isten oltára köré csoportosulva lantjaikon dalt zengtek a Mindenhatónak. A dalnokok élete bizonyos tekintetben a nemzet élete, az ők hitők, nemzetök hite, ők mindig a nemzetet érintő lényegesebb események befolyása alatt állottak, nemzetök hitét zengték és hagyták az utókorra. Klopstock „Messias”-ában, Dante „Pokol”-jában, Torquato Tasso „Megszabadított Jeruzsálem”-ében, Milton „Elvesztett paradicsom”-ában nem a saját nemzetök, saját és az egész kereszténység hitének adtak-e kifejezést? Még igen sokan vannak, kiknek lángszellemük szellemiek után ugyan e téren örökíték meg a nemzetek kebelében emléküket. Nem létezett költő, ki saját korát, nemzetének hitét és szokásait, sőt eszméit annyira letudta volna vetkezni, hogy azoknak befolyása alól magát tökéletesen kivége. Nem zenghet a költő elmúltakról anélkül, hogy saját korának eszméit bele ne vegyítse, nem zenghet jövőről anélkül, hogy e jövőről zengett dal ne legyen saját és az elmúlt századok eszméiből meritett eredmény; s ha ez így van, lehet-e kételkednünk, hogy Homer saját korának vallásos eszméit és hitét adja elő oly fenséges alakban, hogy Virgilius saját és kora hitének ad kifejezést művében? Ki merné tagadni, hogy Ovid saját korának hitét és eszméit írja le, midőn az emberi nem teremtésének, a bűnbe esésnek, a vízözönnök és az egész emberiség boldogságának, boldogtalanságának, a jövőendő megváltásának oly zengetes nyelven ad kifejezést? Nem, ezt nem lehet tagadni, mert a tagadás ellenkezék magával a közvéleménnyel, hálátlanság volna a régiek iránt, tudatlanság

magukkal a művekkel szemben és végre vakmerőség, mely alapot adna, hogy ép oly joggal kételkedjünk a „Messias”-ban, a „Pokolban” stb.

Mindenik költő művében az alapot a hit képezi, s én sohasem hallottam vagy olvastam költeményt, melyben e hitének, habár nem is világosan, még is kifejezést ne adna. Homer Zeushoz fordul s az olympi muzsákhöz segítségért, hogy lantját hozzájuk méltóan pengethesse; és Virgil, Horatius, midőn a nép bünei felett kesereg éles gunyban tör ki s Jupitert hívja föl büntetőül; midőn hálat zeng hozzá imádkozik.

Tehát hittek a nemzetek dalnokai Isten létében, élt bennök az Isteneszme, nem véve tekintetbe a világrészeket, melyekben éltek és a kort, mi még inkább bizonyítja közös megegyezésük természetességét. Ha még hozzá vesszük hogy költeményeikben a népek hite nyilvánul, biztosabban lehetünk az emberiség közös megegyezéséről Isten létében. Ép így áll a dolog a történésekkel, kiknek művei jöllehet néha csonkán jutottak el hozzánk, mégis, ha azokat és az azokban foglalt népek történetét az ujszövetség népeinek történetével öszvetjük, meggyőződünk, miszerint „a világtörténelem tulajdonképi egyetlen és legmélyebb themája, melynek minden más alája van rendelve: hitelenség és a hit harca egymással,” tehát a vallás, melynek alapeszméje Isten.

Minden nép, mely társadalmi viszonyok közt él, törvényeket tételez föl, melyek életét szabályozzák, — mely törvényeket minden nemzet keblében az értelmesebb és kimagaslóbb személyek hoztak, tehát nem az egyszerű nép. Mindazon törvényhozók, kikről tudomásunk van, hittek a legfelsőbb szellemi lényekben s azok hatalmában, mert mindnyájan, midőn az alkotott törvényeket a nép elé adták, egy felsőbb, egy hatalmasabb, mindentudó és büntető vagy jutalmazó lényre hivatkoznak, törvényeik szentesítésé végett. Így hivatkoztak Amasis Hermastra, midőn törvényeket alkotta az aegyptusiaknak, így Zoroaster, így Zamolsis a getaknál, Vestara Zathranthus, Radamanthusra, Minos „Jupiterre,” Pythagoras „Minervára,” Lycurgus „Apollora,” így Solon és mások, mi ujra bizonyíték arra nézve, hogy nem csak az egyszerű nép, hanem vele együtt a műveltség magasabb fokán álló személyek is hittek Isten létében.

Végül mit mondjak a festészet és szobrászatról — melyek mind az ó-korban, mind a kereszténység századaiban, a vallás terén érték el kifejlésük magaslatát. Megtestesítette a szobrász vésője a nép hitének tárgyát és szeméi elé állította, leültvén a szoborról még a legkisebb domborodást is, mely ellenkezék a hittel, és a festő ecsetét úgy vonta vásznán, mint a nép és saját hite kívánta s midőn a nép elé állítá a megtestesített eszmét, bizonyoságot tett a nép hitéről és a mű kivételében saját vallási eszméi is irányadók voltak. Nem látunk nemzetet, mely a festészetet és szobrászatot istene vagy istenei dicsősítésére ne használta volna. Mindenütt oltárt látunk, melyeket a nép művészeinek leghíresebb műveivel ékesít, elhelyezve azon épületekben, melyeket kifejtvén az építészet is teljes erejét, hogy emelje tiszteletét annak, kinek imá-

dására emelé, a legnagyobb fényvel állítanak össze és melyek még napjainkban is néha bámulatra ragadnak; s valóban lehet-e hatalmasabb rugó a festész és szobrász kebelében művészetét tökéletesíteni, mint Isten eszméje? megtestesítése annak, melyet ember soha sem látott, s melynél szebbre soha nem gondolhatott. Lelkesíthet-e valami inkább az építészt erejének teljes kifejtésében, mint az eszme, miszerint ő annak készít hajlékot, kit mindenek imádnak. E hit emelteté azon festményeket, szobrokat, imaházakat az indiaik, a görögök, aegyptusiak és rómaiaknál, melyek közül némelyek még ma is tanuszkodnak azon népek hitéről. A festészet, szobrászat, építészet a vallás terén érték el magaslatukat. A művészek, midőn nemzeteik hívásának engedve s vallásának szolgálatába állottak, s remek műveikkel az isteni tiszteletet előmozdították, nemcsak a nép közös megegyezésének adtak kifejezést, hanem egyszersmint bebizonvították saját hitüket is.

Hittek a világ minden népei, tehát hittek a barbárok épügy mint a görögök, hittek nemcsak az egyszerű és neveletlen népek és egyének, hanem a világ legkimagaslóbb egyénei, mint a bölcsészek, természettudósok, törvényhozók, költők, festészek, szobrászok, építészek, stb. Ime ez nem közös megegyezése-e az oly sok viszonyok között élő emberiségnek ez egy eszme körül; ez nem világos tanúság-e arról, hogy, ha csak azt nem akarjuk vakmerően állítani, miszerint az egész emberiség egy örült tévedésben szenvedett, higvjük, miszerint létezik egy felsőbb szellemi erő, lény, mely mindeneket teremtett, fenntart és kormányoz; mely az egész emberiségbe bele oltá eszméjét, hogy soha meg ne feledkezzék róla, hanem mindenütt és mindig hirdesse Őt, tehát hogy van Isten?

Ime megegyezett Istenlétében az emberiség. Hittek Istenben nemcsak a közönséges népek, hanem a műveltek is, hittek a tudósok mindig és tanították az Ő létét, hittek a bölcsészek, természettudósok, költők, törvényhozók, festészek és szobrászok, tehát kivétel nélkül az egész emberiség közösen megegyezett Isten létében. Lássuk most, hogy e közös megegyezés honnan származik és igaz-e?

— Vége köv. —

T Á R C Z A.

Az új állomás.

— Vándorképek a pápi életből. —

Nem emlékszem hol, egy képet láttam, melynek tárgya vala: indulás a világba. A vándor, ki utja kezdetén állott egy általvetőben mindenét secum portavit. De e mindene inkább csak reménységből állott. S mi is lehet értékesebb s nagy vállalatokra ösztönzőbb e föld vándorának, mint a mindig mosolygó képű biztató reménység! Ez balsorsunkban kilátást nyújt jobbra, s ha ezt elértük, ismét ösztökél: előre! És a vándor megy. Kik őt szereték, s kiket ő szeretett: könnyes szemekkel tekintenek utána. Ő is vissza-visszanéz s bus kérépől a válás fájdalomtól kisajtolta könnyecseppek gyöngyöznek le. Szeretete

visszafelé vonza, reménye azonban mindig csak biztatja: előre. Ő tehát az otthon maradni kívánó szeretetet legyőzve, ennek érzetét az édes visszaemlékezésbe oltja s így ezentul keble legszentebb érzelmei csak az emlékezet szárnyain keresgélnek fel az elhagyott otthonra. De éppen ez a kérdések kérdése! Azonban csüggedni nem tudó reménye nem engedi töprengeni többet; nógatja, bátorítja: előre! S a vándor megy, halad. Kiizzadott verejtékével áztatja utjának göröngyeit, hogy puha legyen a föld, melyen életösvénye keresztül húzódik. Azonban bármennyire is élteti őt keble vigasztaló érzete, s bármily varázsu képeket alkot tova röppenő gondolataival és ábrándjaival; de mégis, ha közelebb nézzük: egész lénye egy nagy kérdő- és felkiáltójel gyanánt áll előttünk s azért lelkeminden gondolataival és szíve minden érzületeivel e nagy sóhajban fakadnak ki: oh, milyen lesz a jövődő?! De reménye ismét eléáll, s így szólítja meg: te kishitű, nem bízol bennem? Szavamra vándorbotot emelél, a világot nyakadba öltötted, már-már célnál vagy, ne nézz vissza: csak előre!! — — Menj tehát jó barátom — óhajtom én is, s légy szerencsés utaidon!

Ily gondolatok merültek fel lelkemben emeképszemlélésénél, s ezek jutottak eszembe akkor is, midőn az én őszintén szeretett barátomról, Savanyu Jánosról meghalálám, hogy Sófáladról az ürességbe jött papucsfalvi parochiáért concurrált. Könnyen kitalálható, hogy Savanyu János barátomat is csak reménye ösztökölte folyamodására, mert bizony az a Sófálad igen sok papnak vala sóhajai színhelye, s ha a föld ős átalakulásai idejében is kincstári lelkészi állomások existáltak volna, mernék fogadni, hogy a sófaludi sok só az odavaló papok keserűséges könnyeinek tengeréből ülepedett volna le. No, de azért Savanyu barátomnak Sófáladon még sem volt egészen kietlen — sőt, mondhatni — kellemes vala élete; mert meg volt a mindennapja, s a társadalmi élet is igen sok szórakoztató alkalommal kínálkozott, s igen sok élvezetes örömet szerzett neki. Azért bármerre is hordozza őt jó szerencséje, bármily fényesen ragyogjon is élte vezérsillaga, de mindig kedves és hálás emlékezettel kell visszagondolnia Sófálad mélyen tisztelt sóhivatali főnökére, bányatiszteire, a többi jó barátokra, s a kedves volt szomszédra, a d—i guardianra stb., kik Savanyu urnak olykor-olykor bűba merült képét jó kedvre derítették, s feje felett szétterülő komor fellegetek szétkergették. S Savanyu ur mégis megyen. Igen, mert reménye biztatja: előre!

S vajjon Papucsfalva jobb volna Sófáladnál? Jobb, mert a remény állítja. Már pedig Savanyu urnak erős hite: igaznak tartani mindazt, mit jelenben jó ösztöne dictál. Bár ugy lenne! De hát, ha nem lesz ugy?! Akkor is meglesz azon vigassza, hogy csalódása nem leend az első s így a szokott keserű csalódás poharát könnyebben kiürítheti. — Tehát a mit kerestél: meg is kapta. — Útnak indult. — A gőz szekere a szép és kies Szamos-völgyön gyorsan iramította tovább. Ennél gyorsabban csak saját gondolatai szárnyalnak. Elérte Szamos-Ujvárt ismert és szeretett alakjaival, élükön a humanus és megtestesült szívóságu Cs. főesperessel, de csakhamar el is hagyta.

Gyorsan következett Apahida, hol a sok várakozás folytán egy darabot kiszenvedett a purgatoriumból. Végre mégis fűttengett a mozdony, dübörgött a vonat és Savanyu barátomat is befogadva egy álmos társasággal telt coupéba: villámsebességgel röpítette tovább, míg Gyéresen a bivalléptű tordai szárnyvonatra szállott át, hogy rajta Tordára szegeljen. Butorait nem vitte magával, mert csupa providentiából és prudentiából, ne hogy el kellesék adni — még eddig meg sem vásárolta. Összes podgyásza egy nagy bőrrönd volt, mely felett lapos ásitásokkal üzte unalmát kedves kis kutyája: a Többnincs. Ez volt külső és belső marha állományának non plus ultrája, ez örömei és buja-bajai hűséges tanuja. Emberfeletti erővel s nevéhez méltó cynizmussal tudott koplalni, úgy, hogy még azt a híres Tanner koplalót is túlfogadta volna, s így bárgyakran megugatta kinjában a napot, holdat és csillagokat: mégis midőn elérkezett a távozás ideje: annál készségesebben esapott fel utitársul Savanyu barátom mellé, minél kevesebb fájlalni valót hagyott hátra az én jó barátom egérijesztő kamarájában. Tehát, ha Savanyu barátom reménynyel: Többnincs-je egész reményteljességgel kukkadoztak a coupéban és érték el a tordai indulóházat.

Éj van. Minden rég alszik, csak a csillagok mosolyognak le egész örvendve jó barátom utjára. S nasznát is vevé az ég által tiszteletére rendezett eme illuminálásnak — mert az indulóháznál egy lélek sem vala, ki őt a városba kalauzolja: egy omnibus vagy fiaker sem vala sehoh látható. Így tehát Savanyu ur, bár ismeretlenül — egyesegyedül tartá bevonulását a peccenyék híres városába — Tordára. A levegő egészen telített vala azok finom ízével, melyben a Többnincs nagy gyönyörét találhatta — mert úgy szimatolta magába a peccenye illó izét, mint aszkoros ember a tusnádi fürdő fenyőbalsamát. — Lassanként gondviselésszerűleg bedirigálta magát a piacra, hol egy baktortól vendéglő után tudakozódott. Egyre tállt is. Kopogtatott.

„Ki az?”

„Rendőr” — felelé.

„Ha rendőr: éjjel ne háborgasson” — volt a válasz. Ment egy másik vendéglőbe. Kopogtat.

„Ki az?”

„Pap” — felelé.

„Ha pap: éjjel háljon otthon!” — dörmögé az álmos kellner.

Ment tehát a harmadikhoz. Kopogtat.

„Ki az?”

„Magy. kir. tartalék állományu tábori pap a 33-ik zászlóaljtól és kinevezett papucsfalvi lelkész, szolnok-doboka megyei gazdaságegyleti rendes tag, a Vereskereszt-egylet rendes tagja, volt káplán, irodalmi-társulati tag és született magyar honpolgár” — válaszola igen-igen sebes szuszszal az én jó barátom, — mely czimnek tengere annyira megrettentette a tétovázó kellnert, hogy a „Magyar Koronába” egyenesen a Nr. 1. számú szobát nyitá fel számára. És Savanyu barátom tehát beszállott a „Magyar Korona” Nr. 1-ába. Mily játéka ez a sorsnak! Egyik fején hordozza a koronát, a másik pedig bennehál!

S az a különös: mindkettőnek meg kell fizetni az adót, sőt Savanyu ur a „Koronában“ szinte két személy után fizetett: az ominózus szállodai főszámvéző emberszámba akarván kategorizálni a Többnincset is!

Savanyu barátomnak az álom nagy hamar szemre fordította hálóját, s midőn reggel lett: nagy későn csak a vásári nagy zaj és lármá rázta fel Morpheus karjai közül, lévén vásárnapja.

Bő alkalom nyílt az én jó barátom előtt megismerkedhetnie új megyéje (= Torda-Aranyos) népeivel, kik a vásárra Tordára összesereglettek vala. De ő főfigyelmét csak a papucsfalviakra veté, kiknek főismertető jele: csebrek, kártyusok, sajtárok, bögrék, bödönök smás apróbb faedények óriási tömekege alatt nyögdecselő apró lovak mellett való flegmatikus várakozás a vásárlókra. Mialatt új polgártársai szemlélésében lenne Savanyu barátom elmerülve: a Többnincs is körszemlét tartott a peccsenyék erdejében s csakhamar mint diadal zászlót fenn lobogtatva: egész örömelevezettel hozott szájában egy darab szélet. De utána hömpölygött egy vármegye nagysága kofa is, hadd fizesse meg a gazda, mit elég vakmerően a tulajdonjog megsértésével egy bódéból elorozott vala a finom izlésű Többnincs. Ez volt szegénykének élte legkeservesebb és élvezetesebb napja. Savanyu ur Tordán nappali szállását a vendég-szerető papoknálútve fel: meglátogatta a neves humanistikus intézeteket és helveket. — Legnagyobb hatást tett rá a sóbányában levő híres visszhang, mely egy egytagu szavat 13-szor beszél vissza értetően, míg lassankint a hang egészen elmosódik. Azonban a hangoknál ezerszer többszörösebben ismétlődött a vágy: minél előbb az óhajtott Papucsfalván lehetni, az eléjébe érkezett fuvaros szekeren.

Május 9-ike vala, midőn Savanyu barátom az Aranyos vize mellett érszűknyílású völgyén Papucsfalva felé vonulását közelebből megkezdve, a bányavidék sziklás meredélyei és vadregényes havasai közé behatolt. Mint csiki székely látott ott is sok erdőt; de, hogy a Királyhágón inneni kerületet Erdélynek nevezik: ez elnevezés okát teljesen most értette meg; — lévén utjában mindig és mindenütt csak erdő, melyben az Aranyos vagy másik tágasabbnál nyilvánuló völgyben, vagy hegyek lonkáin terülnek el a fálvak szétszórtan fekvő házaikkal.

Az idő derült volt. A természet tavaszi köntösét hímtezte: a tavasz hírnökei édesded dalaikkal magasztalták az Alkotót, kinek nagy keze alkotásairól csodálva beszélnek az égig futó hegyek suttagó fenyevesei, a sebes rohammal lejtő Aranyos zokogó habjai és azon meredek sziklatömbök, melyeket a hatalmas erejű dynamittal robbantottak el és szét, hogy el és rajtok keresztül utadfenakadás nélkül haladjon Offenbányán keresztül Papucsfalvára.

Május 10-ike vala a nap, midőn Savanyu barátom, miután Paskó reménységbeli jó szomszédjánál meghált volna — megérkezett új állomására.

Tehát ott — Papucsfalván van. — Szép ott minden és vonzó. A hegyek tanítják miként kell az ég felé emelkedni, az Aranyos int — mily gyorsan mulik el minden, öröm és idő; az a sok cseber pedig elmélkedésre ad okot — vajjon Savanyu ur nem lépett-e cseberből vederbe? stb. stb. Egyébiránt maga Papucsfalva kies helység csaknem városias kinézéssel. Szép a papi lak is, s így nem csoda, hogy Savanyu barátom azonnal édes otthonot talált benne, talán azért, mert minden néhai állomása lakására emlékeztetett. Üres kongó szobák, puszta kopasz falak, üres kamara, visszhangos pince stb.: mind oly tárgyak, mintha egyenesen Sófialuból jöttek volna. Tehát megszokottak. Így nem csoda, hogy a sok h o l m i kényelmes térséget talált bennök, s mégis mekkora tere nyílik meg a reménység tárgyaitak: a poharaknak, az

üvegeknek, a hordóknak, a díványnak, a székeknek, az asztaloknak, az ágynak, a ruhatartóknak és Isten megmondhatója, még mennyi mindennek. — Haj, ez a sok minden ellenlábásával a s e m m i v e l: adnak legtöbb dolgot Savanyu urnak, mert szilárd azon elhatározása, miszerint a kodisság régi emberétől kivetkezni szándékozva, új emberbe öltözködik, ki hivatva van a megszagdag sorára jutni — de csak e földön. És ekkor lesz végképpen megdöntve azon elv: ex nihilo nihil fit. Most tehát Savanyu barátom, mint novicius gazda és reménységbeli gazdag: óhajának terén Papucsfalván egy jobb lét felé tovább és tovább fűzi reményeit. Óhajtom lélekem barátom: vágyaid ne csalódjának s ne kénytelenülj felkiálltani a költővel:

Földiekkel játszó égi tunemény,
Istenségnek látszó csalfa vakremény,
Sima száddal mit kecségtetsz,
Mért nevisz felem?
Kétes névvel mért oseppegtetsz
Szüntelen felém?
Csak maradj magadnak, biztatóm val!
Hittem szép szavadnak, mégis megcsalál!!

hanem légy szerencsés új állomásodon!!

Még felemlitem, hogy Savanyu barátomat különböző ajku és nemzetiségű hívei egész egyöntetű szeretettel fogadták. Nevezetes az is, hogy midőn első experimentál kirándulását tette jó barátom, mint a székely Bécsben „Ichweinsicht“ ural: szinte úgy járt ő is a sok Nustiuval, mert akárkit szólított meg, mindenki nustiuvall emleget. Savanyu collegáimnak legelőször is e nustiuvall két megismerkedni, mert nélküle Papucsfalván egész egyhangú lesz élete. És hiszi is, hogy megtanulja — mert itt is biztosítja reményeit: „csak rajta, a kitanítás és türelemmel párosult szorgalom mindent legyőz.“

Kovács Gyártás.

Kiseb közlemények.

— **Vidéki levél.** Türkös, 1884. június hó 17-én. Főtisztelendő szerkesztő ur! Nagy ünnepe volt folyó hó 11-én a türkösí rom. kath. anya egyházközségnek. E napon püspök urunk ő nagyméltósága az erdélyi egyházmegye e legkeletibb fekvésű községét is magas látogatásával szerencséseltetni méltóztatott. A határ szélén ő nagyméltóságát lovas banderium várta, élükön nagyságos Henter Gábor ur hétfalva lelkes szolgabírója állott, ki megható szavakban üdvözölte a megérkezett főpásztort.

Szent mise végén, melyet püspök ur ő nagyméltósága díszes segédlettel végeztet, egyházközségünk buzgó lelkesze, nagyontisztelendő Pál Kálmán ur szöszökre lépett, hol először ő nagyméltóságát köszöntve, a bérmlás szentiségének szükséges voltáról talpra esett szent beszédet mondott, mely után püspök ur ő nagyméltósága szívek-és velőig ható szavakban szóllott a kis templom zsufozásig telt hallgatóihoz — hangsúlyozva a szülők kötelességeit gyermekeik iránt. E ténykedés után ő nagyméltósága a helybeli rom. kath. felekezeti iskolát is kegyeskedett megtekinteni, hol kérdéseket intézve az összegyűlt tanköteles gyermekekhez, — meglegedését nyilvánította, s a jelen volt szülőknek lelkőkre kötötte gyermekeik vallásos nevelését. Azután kocsióra ült püspök urunk ő nagyméltósága és Hosszufaluba hajatott nagyságos Henter Gábor szolgabíró urhoz, kinek fényes terített asztala várakozott a magas vendégre.

Ebéd előtt a tkts. szolgabírói hivatal, járásbiróság és a görög keleti papság tisztelgését fogadta s a faragászati iskolát is kegyeskedett meglátogatni. A diszében de nmlgát környező egyháziakon kívül jelen voltak a négyfalusi világi notabilitások is. Az ebéd a legnagyobb kedélyességgel folyt le, mely után a megállapított program szerint ő

nmlga visszahajtatott Brassóba, hogy az ottani róm. kath. elemi főiskolát meglátogathassa.

Junius hó 13-án püspök ur ő nmlga Bodola fiók-egyházközséget is szerencsétette atyai látogatásával. Itt a hártár szélén ő nagyméltóságát nsgos Béli Tivadar földbírtokos ur főkegyházunk nagyrebcsült főgondnoka meleg szavakkal üdvözölte.

A sz. ténykedés után nsgs Béli Tivadar főgondnoknál diszebéd volt.

Türkös és Bodolán 120-an avattattak a hit bajnokaivá. Ebéd után ő nmlga utra kelt. Az Ur keze vezérelje szeretett főpásztorunkat ezen terhes béрмаut folytatásában és tartsa meg oly egészségben, melyben látni szerencsénk vala számos éveken át a szenvedő emberiség és drága anyaszentegyházunk javára. Gál Mihály, k-tanító.

— **Beküldetett.** Panaszunk van!!! Egy szokatlan eset arra utal, hogy azt a főt, magyar kath. papság tudomására hozzuk és kegyes megítélésére bizzuk. Ismeretes dolog, hogy utóbbi időben a mi kath. intézetünket átalakítottuk, és azt mindennemű egyházi szerekkel kibővítettük, úgy hogy most már üzletünk a szépen berendezék kath. könyvkereskedés mellett, az egyházi szerek minden létező ágában is bővelkedik.

Ezen tény arra bírta Zambach és Gavora, továbbá Kriszta és Leitner egyházi szerek elárúsítóit, hogy körleveleket bocsájtottak az összes külföldi gyárhoz, kijelentvén azokban, hogy tőlük soha többé vásárolni nem fognak, ha azok nekünk is fognának cikkeket és tárgyakat szállítani.*

Tény az, hogy ennek következtében néhány gyárnál csak készpénz fizetése mellett tudunk tárgyakat kaphatni, másoknál pedig csak idegen firma alatt juthatunk cikkekhez — aminek következtében tetemes megkarosodást szenvedtünk, minthogy más körülmények között, ami általán tudvalevő lelkiismeretes pontosságunk mellett széles kiterjedésű hitellel bírnak, amint ez, más tárgyak és cikkeknel évek óta az eset.

Valóban jogos lelki nyugalommal hivatkozhatunk a főt, papság tanúságtételére a mi üzletünk szoliditását illetőleg, és kérdezzük minden méltányosan gondolkozó embertől, valjon, illő, tisztességes dolog-e egy teljesen komoly és szolid céget, mely 3 év óta azon nemes ügyekezéssel fáradozik, hogy a főt, papságot minden tekintetben megelégedésre kiszolgálhassa, és a legfényesebb bizonyítékaikat bírja képességének, senkit meg nem károsított és mindenkit a legnagyobb készséggel kielégíteni iparkodott — más czégek, amelyek ugyanezen ágakban működnek, ily nemtelen módon megkárosítani iparkodnak?

Mint katolikus és magyar egyházi műintézet éppen úgy jogosítottnak hisszük magunkat egyházi szerek elárúsítására, mint akár Gavora, aki különben is lutheranus és amellet csak egy bécsi német czégnék filiáléja!

Gavora ur részéről tehát a kenyérrigység nem kelt bennünk csodálatot, hanem hogy Kriszta ur, aki csupán a főt, magyar papság és a katolikus közönség által karoltatott fel s főleg az Otáregylet által támogatattik, ilyen egy csöppet sem katolikus és nem tisztességes lépésre engedte magát ragadtatni, afölött mód nélkül csodálkozunk. Ez tehát azon felebaráti szeretet, melyet Kriszta ur oly nagy mérvben és folytonosan igénybe vesz??

Különb, hogy nevezett uraknak még hasonló eljárásoktól kedvüket elvegyük gondoskodunk róla a törvény előtt.

Elismeréssel és őszinte dicsérettel említjük meg, hogy a derék Oberbauer czég, daczára annak, hogy Gavora és

Kriszta urak által felszólítottat az ellenünk való föllépésre, ezen tisztességtelen felhívást visszautasította, a miért is szíves köszönettel adózunk. Szűts és Társas kath. könyv-, kép- és egyházi szerek műintézete.*

Irodalom

— Megjelent az „Uj Magyar Sion” egyházi-irodalmi folyóirat 15. évfolyam, májusi (173) füzet. Tartalma: A pápaság mindig visszatér Rómába, Jenőitől. — Magyar egyházi írók csarnoka. Békésitől. — A keresztény vallás isteni legitimációja. Halász Á.-tól. — Renan Ernő, Zalaváritól. — Uti emlékek Olaszországból. Gr.-tól. — Irodalom és művészet. — Vegyesek. Szerkesztő: Zádori János Esztergomban. Ára: 6 frt.

— Megjelent a beküldött: a) „A rom kath egyházi szertartásainak és ünnepei ek rövid értelmezése.” A középtanodák és polgári iskolák alsóbb osztályai számára. Összeállította Ivánkovics János főreáltanodai hittanár. Szeged. Ára: 40 kr.

b) „A rom kath egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése.” A középtanodák II. osztálya számára összeállította Ivánkovics János esanádégyházmegyei áldozár. Második kiadott kiadás. Szeged. Ára 30 kr. — Minikét csinos kiállítású és valóban hűzágpótló művecsét, mint igen alkalmas tankönyveket, melegen ajánljuk az érdeklettek becses figyelmébe.

— Vettük Szolozsnyyi Gyula egri könyvkereskedőnek magyar kath. egyházi-irodalmi munkák, orgona- és énekművek és imakönyvek jegyzékét, melyhez todlékel a nyelvújdonány, történelem, utazás és földrajz köréből való munkák választékos sorozata van csatolva.

A napi események köréből,

— **Meghívó.** Az erd. rom. kath. irodalmi társulat választmánya f. év július 6-án a gyfvári nagygyim. könyvtári helyiségében d. e. 11 órakor gyűlést tart, melyre a t. tagok ezennel meghívotnak. **Az elnökség.**

— **Tudomásul.** Sietünk az érdekelt ifjaknak tudomására hozni, hogy az erdély-egyházmegyei papnövendékek közé felvétetni kívánó ifjak számára a felvételi vizsgálatok nem két napon, mint előre jelezve volt, hanem csak egy napon, és pedig július 5-én fognak megtartatni.

— **Az urnapi körmenet,** mint lapunknak írják az idén is kedvező idő mellett M-Igenben illő fényvel és pompával tartatott meg. Jelen volt az ünnepélyen Lukács László m.-igeni kerületi orsz. képviselő ő nsga is a nagyszámú hívek lelki öröme. Pontificált Kolosi Antal cz. prépost-kanonok teljes segédlettel, a sz. beszédet pedig Benedek József székesegyházi káplán tartotta. Isteni tisztelet után Sántha János lelkész izletes ebédvel várta vendégeit, melyet a jó kedélyen kívül a felköszöntők is fűszereztek.

— **Lapunk jelen számával** veszik t. tagtársaink a f. évi közgyűlésre való meghívót, mely alkalommal nem mulaszthatjuk el azon bizalmas kérészt intézni a t. tagokhoz, hogy abban minél tömegesebben részt venni sziveskedjenek. **Az elnökség.**

* Milyen e soroknak helyet adunk lapunkban, nem mulaszthatjuk el teljes megbotányozásunknak kifejezést a mi azon szomorú jelenséget látott, hogy a valódi kató. lelkiélet nélkülözö kenyérrigység, szinte kislékel, torzalkodás, mely kath. lapjaink között oly áldástalanul nyer nap napután kifejezést nagy kárára a közös sz. ügynek, öröme pedig összes elleneinknek, mint valami epidemia imár kató. czégjeinkre is átharapozott. Mintha bizony valakinek jogában állana monopolizálni maga részér: a katholicitást! Szerk.

Kiadja: Az erdélyi r. kath. irodalmi társulat. Fel elős szerkesztő Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA. FÁBIÁN SÁNDOR. GIDÓFALVY GERGELY. STRAUBERT ÖDÖN.